

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Vrije wil op de weg

1 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van twee citaten waarin twee redenen voor strafvervolgning herkenbaar zijn (per juist citaat 1 scorepunt toekennen): 2
 - opvoeding: in tekst 1 correctie genoemd;
 - vergelding: in tekst 1 genoegdoening / rancune genoemd.
- een uitleg waarom de weduwnaar volgens de argumentatie van Pereboom opvoeding kan gebruiken als reden om de bestuurder ter verantwoording te roepen (zwakke aanrekenbaarheid): inzicht geven in de problemen die het rijgedrag van de Golfbestuurder veroorzaakt, kan zijn rijgedrag wellicht veranderen; dit is een opvoedende functie, die Perenboom zal erkennen 1
- een uitleg waarom de weduwnaar volgens de argumentatie van Pereboom vergelding niet kan gebruiken als reden om te straffen; straf is bij Pereboom nooit het geval (sterke aanrekenbaarheid) 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- In tekst 1 is *opvoeding* herkenbaar: als de weduwnaar schrijft dat 'wanneer de dader niet snapt... dan gaat er van de gevraagde straf niets correctiefs uit.' 1
- In tekst 1 is *vergelding* herkenbaar: De weduwnaar zegt in de laatste zin van tekst 1 dat hij 'genoegdoening' wil / in regel vijf dat als de dader niet snapt waar het over gaat: 'wat volgt is alleen maar rancune' 1
- De weduwnaar kan volgens de argumentatie van Pereboom opvoeding gebruiken: nadenken over zijn gedrag in het verkeer, waardoor hij inzicht krijgt in de fouten die hij als bestuurder maakte waardoor zijn rijgedrag zou kunnen veranderen 1
- Vergelding betekent echter dat als iemand verantwoordelijk is voor een misdrijf, er door de straf een rekening wordt vereffend. Dat strookt niet met Pereboom, want mensen verdienen het nooit om gestraft te worden voor hun daden 1

Opmerking

Als redenen voor strafvervolgning moeten 'opvoeding' en 'vergelding' worden genoemd en niet 'afschrikking' en 'bescherming van de samenleving', want deze laatste redenen zijn niet herkenbaar in tekst 1.

Vraag	Antwoord	Scores
2	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie waarom morele woede geloof in de vrije wil veronderstelt, met een verwijzing naar tekst 1: in de tekst blijkt dat de weduwnaar boos is omdat de dader vindt dat hij geen schuld heeft. Deze (morele) woede wil de weduwnaar rechtvaardigen door zijn geloof in het bestaan van de vrije wil: dan is de bestuurder immers verantwoordelijk voor de gevolgen van zijn verkeersgedrag 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een beschrijving van een nadeel van morele woede die in tekst 1 is te herkennen: rancune schaadt menselijke verhoudingen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg hoe het harde incompatibilisme het leven van de echtgenoot zou kunnen verrijken: het inzicht dat immoreel gedrag niet voortkomt uit vrije wil kan leiden tot minder frustratie over de schuld van de Golfbestuurder en tot meer gemoedsrust 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Je kunt je voorstellen dat de echtgenoot woedend is op de man die zijn vrouw heeft doodgereden. Omdat het bevredigend is boos te reageren willen we dat de woede moreel te rechtvaardigen is. Daarom zeggen we dat mensen die kwaad doen, het ook verdienen om onze woede te ondergaan. De echtgenoot vindt het terecht dat hij kwaad is op de Golfbestuurder, door zijn roekeloze rijgedrag is immers zijn vrouw overleden. Het idee dat mensen onze morele woede verdienen veronderstelt volgens Pereboom ten onrechte dat mensen een vrije wil hebben die hen moreel verantwoordelijk maakt voor hun doen en laten. Als we onze morele woede willen rechtvaardigen hebben we er dus belang bij om ons geloof in het bestaan van de vrije wil en morele verantwoordelijkheid in stand te houden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Een negatief gevolg van morele woede is dat het menselijke verhoudingen schaadt. In dit geval is dat de rancune van de weduwnaar ten opzichte van de Golfbestuurder 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het harde incompatibilisme kan volgens Pereboom het leven van de weduwnaar verrijken als hij inziet dat immoreel gedrag niet voortkomt uit een vrije wil om kwaad te doen. Als de weduwnaar zou weten waar het roekeloze rijgedrag van de Golfbestuurder vandaan zou komen, zou hij dat misschien beter begrijpen en zou zijn frustratie over de schuld van de dader kunnen afnemen 	1

Vraag	Antwoord	Scores
3	maximumscore 3	
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie dat de rechter in haar uitspraak aansluit bij de gedachtegang van Kant: ieder mens is redelijk en de rede is niet onderworpen aan de wetten van causaliteit (intelligibel karakter), maar vrije wil is de ultieme oorzaak 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van de fenomenale wereld met verwijzing naar tekst 3: in de fenomenale wereld is alles onderworpen aan de wetten van de causaliteit. In dit geval de feitelijke verkeerssituatie 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van de noumenale wereld buiten ruimte en tijd met verwijzing naar tekst 3. Dat is het domein van de vrijheid: de keuzevrijheid om al dan niet in te halen 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De rechter houdt de Golfbestuurder verantwoordelijk voor zijn handelen omdat ze in haar uitspraak de nadruk legt op zijn eigen keuze: er ‘was sprake van omstandigheden waarin verdachte een verkeerde keuze heeft gemaakt’. Bovendien benadrukt de rechter dat de verdachte kort achter zijn voorgangster is gaan rijden ter voorbereiding op de voorgenomen inhaalmanoeuvre. De rechter gaat er kennelijk van uit dat de Golfbestuurder de ultieme oorzaak van zijn eigen handelingen is, dat hij ook anders had kunnen kiezen en dat hij op zijn intenties moet worden beoordeeld. Daarmee veronderstelt ze zijn intelligibele karakter 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Door onderscheid te maken tussen de noumenale en fenomenale wereld maakt Kant ruimte om te zeggen dat ik de ultieme oorzaak van mijn handelen ben. Kant noemt de wereld zoals die aan ons verschijnt de <i>fenomenale wereld</i>. In dit geval is dat de feitelijke verkeerssituatie met andere verkeersdeelnemers en een parallelweg 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • De dingen op zichzelf (dus los van onze waarneming) noemt Kant de <i>noumenale wereld</i>. De noumenale wereld is het domein van de vrijheid. Daar duidt de rechter op als ze zegt: ‘In de onderhavige zaak was sprake van omstandigheden waarin verdachte een verkeerde keuze heeft gemaakt’. Ze zegt dat hij een keuze had en dat met de kennis die hij had over de dwarsverbindingen met de parallelwegen hij andere keuzes had moeten maken. Door het onderscheid tussen de fenomenale wereld en de noumenale wereld, kan Kant de rede en de wil in de noumenale wereld plaatsen, dus buiten ruimte en tijd. Daarom zegt Kant dat het handelen van mensen zowel onderworpen is aan de wetten van causaliteit als dat ze door niets anders dan door onze eigen wil veroorzaakt zijn. Dit is wat de rechter ook uitspreekt 	1

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de drie vormen van moral luck of morele mazzel die als verzachtende omstandigheid voor de Golfbestuurder uitgelegd kunnen worden aan de hand van de inleiding van deze opgave, tekst 2 en tekst 3:	
	• constitutieve mazzel of pech: onbesuisd karakter	1
	• huidige omstandigheden: andere weggebruikers	1
	• feitelijke gevolgen van je handeling: vrouw overleed	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	• Ten eerste kan mijn cliënt er ook niets aan doen dat hij van hard rijden houdt. Hij heeft gewoon een wat onbesuisd karakter (constitutieve pech)	1
	• Ten tweede heeft hij de pech dat er op het moment dat hij daar reed, er ook andere weggebruikers waren. Hij had vooral pech dat er iemand van links de weg opkwam net toen hij aan het inhalen was (pech ten aanzien van je huidige omstandigheden)	1
	• Tenslotte heeft hij pech ten aanzien van hoe zijn handelingen feitelijk uitpakten. Hij heeft pech gehad dat de vrouw in de Daihatsu stierf ten gevolge van het ongeluk	1
	<i>Opmerkingen</i>	
	– <i>Alleen scorepunten toekennen als bij de vormen van morele pech ook een verwijzing naar de Golfbestuurder gegeven wordt.</i>	
	– <i>Het verleden als vorm van moral luck kan niet aangevoerd worden, want dat gaat over ‘het geluk / de pech op een bepaalde wijze te zijn gedetermineerd door voorafgaande omstandigheden’. Bijvoorbeeld nalatigheid, daar is in dit geval niets over bekend.</i>	
5	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat van elk van de drie opvattingen met betrekking tot het bestaan van de vrije wil een argument over de geschiktheid om tot een veroordeling te komen:	
	• compatibilisme van Hume: je bent vrij als je kunt doen wat je wilt, maar Hume verwerpt het ultieme oorzaak-principe. Ook in dit geval is de Golfbestuurder vrij en dus is hij verantwoordelijk: hij kan veroordeeld worden	1
	• conditioneel compatibilisme: je bent vrij als je doet wat je wilt doen en als je anders had willen doen, dan had je anders gedaan. De Golfbestuurder had er ook voor kunnen kiezen om niet in te halen. Hij kan veroordeeld worden	1
	• libertarisme: mensen hebben een vrije wil als ze de ultieme oorzaak van hun eigen handelingen zijn en er alternatieve mogelijkheden zijn. De bestuurder van de Golf had ook een andere mogelijkheid, namelijk niet inhalen. Hij is bovendien de ultieme oorzaak van zijn eigen handelingen. Hij kan veroordeeld worden	1

Vraag	Antwoord	Scores
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het compatibilisme van Hume gaat ervan uit dat iemand vrij handelt als hij doet wat hij wil. Er is een oorzakelijke relatie tussen zijn wil en de handelingen die hij heeft verricht. Hij verwerpt echter het ultieme oorzaak-principe van de libertaristen; dat datgene wat je wilt gedetermineerd is, maakt niet uit zolang jouw wil een onderdeel is van de keten van oorzaken die tot jouw handeling heeft geleid. Ook in dit geval is de Golfbestuurder vrij en dus is hij verantwoordelijk: hij verdient dus straf 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het conditioneel compatibilisme gaat ervan uit dat je vrij bent als je doet wat je wilt en je iets anders zou doen als je dat gewild had. Evenals volgens Hume ben je volgens conditioneel compatibilisten vrij als je doet wat je wilt doen. Evenals bij een vonnis vanuit libertaristisch perspectief zou je kunnen zeggen dat de Golfbestuurder er ook voor had kunnen kiezen om niet in te halen. Hoewel een compatibilist niet zegt dat de Golfbestuurder de ultieme oorzaak van zijn eigen handelingen is, is hij ook vanuit dit perspectief verantwoordelijk voor zijn rijgedrag en de gevolgen daarvan. Hij zou dus ook in dit geval veroordeeld worden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het libertarisme gaat ervan uit dat de aangeklaagde er zelf voor gekozen heeft zo te handelen. De bestuurder van de Golf had ook een andere mogelijkheid, namelijk niet inhalen. Hij is bovendien de ultieme oorzaak van zijn eigen handelingen. Alleen hijzelf bepaalt hoe hij rijdt en niets of niemand anders. De rechter zou de aangeklaagde dus veroordelen, omdat hij verantwoordelijk is voor zijn rijgedrag en de gevolgen daarvan 	1

Opmerking

Alleen scorepunten toekennen als de opvattingen expliciet in verband zijn gebracht met de casus van de Golfbestuurder.